

СЛОВО ПРО ЮВІЛЯРА

У сучасну українську історіографію професор Костянтин Костянтинович Кондратюк увійшов як авторитетний вчений, провідний професор Львівського національного університету імені Івана Франка.

Наш Ювіляр, К. К. Кондратюк народився 5 травня 1944 р. у с. Нападівка, що на півночі Тернопілля. Дитячі роки проходили серед чарівної волинської природи, яку творить річка Горинь та місцеві ставки біля містечка Ланівці. Батько Кость Кондратюк і мати Ганна Цюх вели селянське господарство. Батько одночасно працював у кузні, а мати – частково 1930-их роках займалася торгівлею і відкрила у селі крамницю.

У віці шести років Кость Кондратюк розпочав навчання у Нападівській семирічній школі. Більшість вчителів місцевої школи були вихідцями зі Східної України, окремі закінчили Кременецький учительський інститут. Великий вплив на хлопця мала директор школи Марія Гнатівна Возна.

Після закінчення семирічки юнак продовжив навчання у Ланівецькій середній школі. Виділявся у вивченні гуманітарних предметів – історії, літератури, географії.

Навчався К. Кондратюк у той час, коли в 1959 р. згідно закону про освіту ухваленого Верховною Радою УРСР було поєднано принципи загально-освітнього і політехнічного навчання, а учні закінчували не 10, а 11 класів, отримуючи вже у школі певні робітничі професії. У Ланівецькій середній школі хлопці вивчали сільськогосподарську техніку, а після закінчення навчання і практики отримували посвідчення машиніста-тракториста широкого профілю.

Ланівецьку середню школу Костянтин Кондратюк закінчив у 1962 р. і за рекомендацією молодих викладачів Кременецького педінституту вирішив поступити на навчання на хімічний факультет цього вузу. Однак, не добравши одного балу при вступі, повернувся у Ланівці, де в середній школі № 2, що діяла при цукровому заводі, почав працювати лаборантом хімічного і фізичного кабінетів. Наступного року пробував вступити на заочне відділення історичного факультету Кременецького педінституту, але не був зарахований, оскільки робота лаборанта не відповідала профілю історика. Нарешті в 1964 р. К. Кондратюк став студентом історичного факультету Львівського університету.

Серед викладачів факультету тоді виділялися І. І. Вейцківський, Г. Ю. Гербільський, Ю. М. Гроссман, В. Ф. Інкін, Я. П. Кісь, Д. Л. Похилевич та ін.

Дипломну роботу Кость Кондратюк виконував під керівництвом О. Ю. Карпенка, який був непересічною людиною і вдумливим науковцем. Саме О. Ю. Карпенко в 1957 р. опублікував у науковому збірнику статтю, в якій висловив власну позицію щодо оцінки і характеру Західно-Української Народної Республіки, яка відрізнялася від офіційної радянської схеми. Стаття викликала критику компартійних чиновників. Автора не допускали до читання лекцій у студентській аудиторії, а згодом його звільнили із займаної посади професора.

За час навчання на історичному факультеті К. Кондратюк здружився із студентським колективом – перебував на археологічній практиці у селі Звенигород, що біля Львова, на сільськогосподарських роботах у Житомирській області, де студенти працювали на збиранні льону, у студентському будівельному загоні в Кіровоградській області, брав участь у роботі художньої самодіяльності та організовував тематичні вечори на історичному факультеті університету.

Після закінчення навчання у Львівському університеті К. Кондратюк отримав скерування на роботу в одну із шкіл Монастирського району Тернопільської області. Однак, прибувши у серпні 1968 р. в обласний відділ освіти у Тернополі, для оформлення наказу про призначення на роботу, був залишений для праці в одній із шкіл обласного центру. Почав працювати у новозбудованій на окраїні міста школі № 9, викладаючи історію у 5–8 класах. Учнівський колектив радо сприйняв молодого вчителя. Однак, у школі пропрацював менше року. Після співбесіди в обкомі комсомолу, його затвердили другим секретарем Тернопільського міськкому комсомолу.

Нова робота була пов'язана з повсякденним спілкуванням із молодіжним середовищем, тернопільською молоддю, котра, незважаючи на існуючі в радянській системі політичні й поведінкові стереотипи намагалися у житті керуватись власним баченням суспільних процесів. К. Кондратюк передовсім тісно співпрацював із студентськими колективами медичного і педагогічного інститутів (останній було переведено з Кременця 1969 року), фінансово-економічного інституту – філіалу Київського інституту народного господарства, технічного філіалу Львівської політехніки; у місті діяли кооперативний технікум, музичне училище, декілька професійно-технічних училищ, понад два десятки середніх шкіл. Навів контакти К. Кондратюк також із робітничою молоддю – працівниками великих підприємств “Будіндустрія”, “Ватра”, комбайновий завод, швейна і шкіряна фабрики, бавовняно-прядильний комбінат. Долучався до організації і проведення міських свят, проведення конкурсів і оглядів художньої самодіяльності, свята фізкультури і спорту, свята квітів, діяльності студентського КВК (клубу веселих і кмітливих), військово-спортивної гри “Зірниця”, новорічних свят і зимової ялинки.

Не дивлячись на те, що комсомол покликаний був проводити політичну лінію Компартії, насправді ж Костянтин Кондратюк бачив як молоді люди відкидали одноманітність радянського способу життя, віджили мораль, заідеологізовану систему навчання. Унаслідок культурних впливів, що проникали із Заходу, у середовищі тогочасної молоді поширювалася джазова і поп-музика, формувались субкультурні середовища, зокрема, т. зв. стилиаги, що виділялися своїм одягом і зачісками. Комсомольські ватажки мали б засуджувати і активно протидіяти проявам “буржуазної культури”, однак, у повсякденній діяльності компартійні “рекомендації” боротися з такими явищами не завжди виконувалися, або заходи щодо їх “нейтралізації” проводились формально.

Робота в комсомолі багато давала пізнавальних можливостей – відвідав місто Вінницю, де на урочистостях з нагоди 25-річчя звільнення міста від німецької окупації виступав космонавт Георгій Береговий; побував на 100-річчя від дня заснування міста Донецька, а також відвідав робітниче селище Кіровське, де діяла шахта “Тернопільська”. Водночас робота в комсомолі дала і великий життєвий досвід праці з великими колективами.

У Тернополі Костянтин Кондратюк зустрів сімейне щастя. У 1970 р. одружився з Іриною Козицькою, яка працювала у відділі шкільної і студентської молоді, а згодом у них народилася донечка Олена. Щастя в сім’ї поповнилось із народженням через чотири роки ще однієї доньки Світлани.

Працюючи у комсомольських структурах Костянтин Кондратюк, постійно мріяв про наукову кар’єру, чому особливо сприяли взаємини з професором Львівського університету Олександром Карпенком. Згодом, вступивши у заочну аспірантуру, через донос мав неприємності в міській Компартії, оскільки без погодження вступив на навчання, а такі кроки влада не схвалювала. Однак, за підтримки секретаря обкому комсомолу О. Маланюка був затверджений керівником лекторської групи. Нова робота давала більше можливостей для набуття нових знань, розвитку світогляду. Зрештою цьому сприяли і лекції на молодіжну тематику, які читав К. Кондратюк. З користю використав і республіканські семінари, які відбувалися у Житомирі, Дніпропетровську, Одесі, Донецьку, намагаючись знайти час для праці в тамтешніх архівах у зборі матеріалів для кандидатської дисертації з історії профспілкового руху в Україні. Також у 1972 р., як керівник туристичної групи молоді, вперше побував за кордоном – у Болгарії.

У лютому 1974 р. наказом ректора Львівського університету К. Кондратюк був зарахований асистентом кафедри історії СРСР. Працювати доводилось непросто, оскільки сім’я ще два роки залишалася у Тернополі, тому що вирішити квартирне питання у Львові було справою складною. К. Кондратюку це вдалося зробити лише обмінявши тернопільську квартиру на менше помешкання у Львові.

Після захисту кандидатської дисертації у 1975 р., майже чотири роки (1976–1980 рр.) К. Кондратюк працював заступником декана факультету, а у 1984–1988 рр. – на посаді завідувача кафедри історії СРСР.

У 1984 р., будучи доцентом і завідувачем кафедри, отримав відрядження Мінвузу України для читання лекцій з історії СРСР у Велико-Тирновський університет ім. Кирила і Мефодія у Болгарії, а восени 1985 р. проходив стажування у Московському державному університеті ім. М. Ломоносова; у грудні 1986 р. у складі делегації Львівського університету побував у Люблінському університеті ім. М. Кюрі-Склодовської (Республіка Польща).

Не дивлячись на постійну зайнятість адміністративними обов’язками, К. Кондратюк вмів знаходити можливості для постійної наукової праці. Саме тому, уже восени 1990 р. він представив докторську дисертацію “Діяльність

профспілок України у перше повоєнне десятиліття (1945–1955 рр.)” у спеціалізовану вчену раду Київського університету, яку успішно захистив у січні 1991 р. Дослідження переконливо доводило, що адміністративно-командна система нехтувала статутними нормами діяльності профспілок, використовувала профспілки для нейтралізації найменшого невдоволення працюючих, для завуальовування власних помилок, лакування дійсності.

Новий етап діяльності К. Кондратюка розпочався в роки української незалежності, коли величезним суспільним викликом став масштабний державний і загальнонаціональний запит на національну історію.

Про цей етап діяльності К. Кондратюк згадує у своїй автобіографічній книзі “Спомини і роздуми історика”: “Роки завідування кафедрою новітньої історії України” (1995–2010 рр.) були найкращими у професійному житті. У першу чергу тому, що у незалежній українській державі історики дістали змогу працювати в архівах, зокрема, із раніше засекреченими документами. Отримали можливість користуватися працями видатних вітчизняних і зарубіжних істориків. По-друге, на кафедрі панувала творча, дружня атмосфера. У результаті всі викладачі кафедри активно взялися за розробку програм нормативних і спеціальних курсів із нової та новітньої історії України. У 1996 р. Вчена рада факультету затвердила програми з курсів “Нова і новітня історія України” й “Історіографія України”, була підготовлена також програма з курсу “Методика викладання історії в середній школі”.

Професор К. Кондратюк читав лекційний курс з історії України другої половини ХІХ – початку ХХ ст., згодом першої половини ХХ ст., які стали також основою навчального посібника “Новітня історія України. 1914–1945 роки” (Львів, 2007 р.). Проводив для студентів також спецкурси “Український національний рух ХІХ – початку ХХ століть”, “Українська історіографія ХІХ – початку ХХ століть”, “Галичина і Волинь у роки Другої світової війни”, “Поновлення радянського режиму в Західній Україні у 1944–1953 рр.”. Читання спецкурсів на різних етапах завершувалося написанням навчальних посібників і наукових розвідок: “Нариси історії українського національного руху ХІХ століття” (Тернопіль, 1993), “Українська історіографія ХІХ – початку ХХ століть: основні напрями і концепції” (Львів, 2002), “Галичина і Волинь у роки Другої світової війни” (Львів, 2011).

Навчальний посібник К. Кондратюка “Українська історіографія ХІХ – початку ХХ століть: основні напрями і концепції” з’ясовує зміст і напрями історичних досліджень класичного етапу національного історіописання. Хронологічно робота охоплює період з кінця ХVІІІ і початку ХХ ст., – за словами автора, це початок нової доби у формуванні української історичної думки, – до початку ХХ ст. – періоду остаточного відокремлення української історіографії від польської та російської. Що ж до національної історіографії, то саме в цей час сформувались її самостійні структури з розгалуженою системою власних інституцій, кадровим потенціалом і розвиненим ідейно-концептуальним та термінологічним апаратом.

Важливо підкреслити, що К. Кондратюк розглядає українську історіографію часів націотворення не як ізольоване і самодостатнє явище, а як невід'ємну складову українського національного руху.

У посібнику К. Кондратюка міститься не тільки фактографічний матеріал про окремих істориків й історичні інституції, а й прослідковується прагнення до створення загальних концепцій розвитку національної історичної думки у її тісному взаємозв'язку з суспільними умовами й інтелектуальним простором, в якому вона функціонувала. Назагал робота професора К. Кондратюка підтримує традиційну схему вирішального впливу національного відродження на формування сучасної історіографії.

Ще один фрагмент наукових зацікавлень К. Кондратюка пов'язаний з мистецькою проблематикою та історією науки, в рамках якої опублікував книги “Портрети видатних українських митців XIX – початку XX століть” (Львів, 1995), “Видатні вчені природознавці і техніки України XIX – початку XX століття” (Львів, 1999); для підручника “Історія України” у 2002 р. написав розділ про освіту, науку і культуру в українських землях XIX – початку XX ст.

У 2010 р. у співавторстві з професором О. Сухим опублікував навчальний посібник “Сучасна національна історіографія новітньої історії України. 1914–2010”.

Окремі статті автор видав у Варшаві в Об'єднанні українців у Польщі: “Товариство українських поступовців” (1998), “Асоціація незалежних українських митців у Львові” (1999), “Автор “Листів до братів-хліборобів”, “Мистецькими шляхами Івана Труша” (2001), а також опублікував численні енциклопедичні статті у “Довіднику з історії України” за редакцією І. Підкови та Р. Шуста (2001).

Низка публікацій професора присвячена історії України періоду Першої світової війни (“Втрати Східної Галичини в роки Першої світової війни”), національно-революційним процесам (“Українське національне відродження XIX – початку XX століть у сучасній вітчизняній історіографії”, “Дослідження історії української революції 1917– початку 1918 років вченими в еміграції”); міжвоєнному часу (“Західноукраїнський консерватизм у міжвоєнний період”); Другій світовій війні (“Ставлення радянського режиму до церкви і духовенства Західної України у 1939–1941 рр.”, “Репресії органів НКВС проти населення західних областей України у 1939–1941 рр.”, “Боротьба УПА з німецькими окупантами України”, “Демографічні втрати України у період Другої світової війни” і ін.); повоєнної історії України (“Умови праці робітників західних областей України в 1960–1980-х роках”, “Зміни етносоціального складу населення Львова у 1944–2000 роках”, “Профспілки України у 1945–1990 роках” та ін.

Загалом науковий доробок професора К. Кондратюка складає понад 260 публікацій – монографій, статей, брошур, навчальних посібників, рецензій. В основному, ці праці торкаються маловивчених або дискусійних питань української та зарубіжної історіографії.

Наукова діяльність професора К. Кондратюка була належно відзначена у 1999 р. – його було обрано дійсним членом (академіком) Української академії історичних наук, а диплом про почесне звання підписав директор Інституту історії України НАН України, академік Валерій Смолій.

Серед наукових конференцій, в яких брав участь професор К. Кондратюк слід вказати спільний українсько-польський проєкт “Важкі питання” – науковий семінар, який діяв у 1996–2002 рр. “Українсько-польські стосунки під час Другої світової війни”, які по чергово проводилися у Варшаві та Луцьку, а організаторами виступили Світовий союз воїнів Армії Крайової і Волинський національний університет ім. Лесі Українки. Головами конференцій незмінно були з польського боку професор Анджей Айненкель, а з української – академік Ярослав Ісаєвич. Професор К. Кондратюк брав участь у семінарах, виступав у дискусіях, а також із доповідями: “Втрати населення Західної України у 1939–1941 рр.” (квітень 1999 р., Луцьк) та “Українці і поляки в радянському партизанському русі в роки Другої світової війни” (листопад 2001 р., Варшава). У ході емоційних дискусій українські історики намагалися дійти спільної думки з польськими колегами щодо найважливіших питань українсько-польських взаємин та їх сучасного трактування в Україні та Польщі.

Ще один міжнародний проєкт із участю професора К. Кондратюка здійснювався у 2001–2006 рр. спільно з істориками Жешувського університету – “Багатокультурне історичне середовище Львова у XIX–XX століттях”. У рамках проєкту автор опублікував наукові розвідки “Красзнавча спадщина Мирона Кордуби”, “Науково-педагогічна діяльність М. Грушевського у Львові. 1894–1914 рр.” та нарис про видатного українського історика Івана Крип’якевича.

У рамках міжнародного проєкту Львівського університету і Краківської вищої педагогічної школи “Львів: місто – суспільство – культура” представив наукові доповіді “Видатні львівські архітектори кінця XIX – початку XX ст.”, “Театральне життя Львова у перші повоєнні роки. 1944–1950”, “Поновлення радянзації органів влади та управління Львова у перші повоєнні роки”, “Львівська міська рада. 1944–1990 рр.”, “Соціально-побутові умови життя мешканців Львова в умовах радянського режиму. 1939–1941”.

Виступи професора К. Кондратюка на наукових форумах, чи участь його у дискусіях, а то й просто репліки завжди визначалися неординарним баченням вченим суті наукової проблематики, її оцінки чи стану вивчення. Його виступи ніколи не були непоміченими, завжди викликали зацікавлення й спонукали до творчого пошуку.

На конференції присвяченій 90-річчю Західно-Української Народної Республіки (Львів, жовтень 2008 р.) професор К. Кондратюк звернув увагу на контроверсійні точки зору щодо революційних подій 1 листопада 1918 р. у Львові та Галичині й їх оцінки в українській та польській історіографії.

У вересні 2012 р. у Львові відбулася міжнародна наукова конференція “Українська Повстанська Армія в контексті національно-визвольної боротьби народів Центрально-Східної Європи”, де на секційному засіданні професор К. Кондратюк виступив із повідомленням про обставини формування УПА на Волині, зазначивши, що перші українські збройні формування виникли на Волині й не були пов’язані з ОУН.

На урочистостях у Львівському університеті присвячених 150-річчю від дня народження Івана Франка професор К. Кондратюк виступив з доповіддю “Іван Франко – дослідник історії культури України”.

У жовтні 2006 р. Вчена рада Львівського національного університету імені Івана Франка за особливі заслуги в розвитку науки і освіти, підготовку наукових кадрів вищої кваліфікації, багаторічну науково-педагогічну та громадську діяльність в університеті присвоїла К. Кондратюку почесне звання “Заслужений професор Львівського національного університету імені Івана Франка”.

Кожного з членів кафедри новітньої історії України вражає взірцева працездатність професора, його вміння легко і майстерно писати.

Професор Костянтин Кондратюк завжди сумлінно і відповідально ставився до своїх обов’язків, його визначала працьовитість і одержимість у націленості до мети, чуйне ставлення до колег і студентів в університетському колективі.

Олексій СУХИЙ

